

BİLİMSEL DERGİLERE YAYIN SUNMA ve YAYIN DEĞERLENDİRME İŞLEMLERİ

Ahmet ASAN

Giriş

Bilimsel bir çalışma tamamlandıktan sonra çok önemli bir aşama başlamaktadır: Yayın yapma. Eğer yapılan çalışma yayınlanmazsa bu çalışmadan bilim dünyası haberdar olmaz. Ancak çalışmayı yayına göndermeden önce birçok noktaya dikkat etmek gerekmektedir. Yeterli literatür taraması yapıldı mı? Çalışma hangi dilde yazılacak? Yayın tipi (tam makalemi, kısa araştırma notumu, v.s.) ne olacak? Çalışma hangi dergiye gönderilecek? Dergi seçimi neye göre yapılacak? Bir de dergi yönetimi açısından bakarsak, bir dergi editörü ve/veya Yayın Kurulu Üyeleri, kendilerine bir çalışma sunulduğunda nasıl hareket edecekler? Makale değerlendirme aşaması nasıl olacak? Soruları çoğaltmak mümkündür. Bu çalışmada bu konuyla ilgili bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Uluslararası dergilerin editörleri, danışma kurulu üyeleri ve hakemleri, bazı genel noktalara çok dikkat ederler. Yazar, makalesini dergiye göndermeden önce aşağıdaki soruları kendine sorabilir:

- Çalışmanın yapılma gerekçesi nedir? Çalışmanın yapıldığı alanda hangi boşluk doldurulmaya çalışıldı? Çalışmanın yapıldığı alanda, daha önce yapılan çalışmaların içinde bu çalışmanın yeri nedir?
- Çalışma bilime bir katkı sağlıyor mu?
- Çalışmada kullanılan metodolojinin uluslararası geçerliliği var mı?
- Çalışmada hangi sonuçlar bulundu? Bu sonuçlar ne anlam taşıyor ve ne gibi bir önemi olabilir?
- Bulunan sonuçların daha önce yapılmış benzer çalışmalardan elde edilen sonuçlarla benzerlik veya farklılıkları var mı? Varsa nelerdir ve bunların muhtemel nedenleri ne/neler olabilir?
- Kaynaklarda verilen literatürler uluslararası düzeyde mi? Dünyanın herhangi bir yerindeki bir okuyucu bu literatürlere kolay ulaşabilir mi?
- Çalışmanın dil kalitesi nasıldır? Çalışma profesyonel bir dille yazılmış mı?

Doğaldır ki, detaya inildiğinde çok daha fazla dikkat edilmesi gereken noktalar vardır; bunlar genel olabileceği gibi **(Makale başlığı ve özet kısmı metni iyi yansıtıyor mu, anahtar kelimeler iyi seçilmiş mi, metinde fazla tekrar var mı, makalenin organizasyonu nasıl?, v.s.)**, o alana-disipline has özellikler de olabilir. Makalede atıf gösterilen kaynak sayısını gereksizce arttırmak doğru değildir. Tipik bir araştırma makalesi, 25-35 arasında referans göstermektedir.

ISI Web of Science'de makale tararken ekrana gelen makale özetlerinde, yazar anahtar kelimelerine ilave olarak "keywords plus" yer almaktadır. Bunlar ISI tarafından konulmakta ve her yayının kaynaklar kısmında atıf gösterilen makalelerin başlıklarından türetilmektedir (Kaynak:

Prof. Dr. Ahmet ASAN

Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü EDİRNE

ahasana@trakya.edu.tr ahmetasan84@yahoo.com

Eugene Garfield - www.isinet.com).

Hazırlanan makaleye en uygun derginin seçimi çok önemlidir. Birçok makalenin sadece o derginin yayın alanına girmediği için reddedildiği çok görülen bir durumdur. Ayrıca artık birçok dergi sadece online olarak makalelerin gönderilmesini istemektedir, bu konuyu da araştırıp ona göre davranmak gerekir. Bazı dergiler hakem isimleri de istemektedirler. Hakem isimleri verirken dikkatli olmak ve uluslararası yayın ve atıfları olan uzmanların isimlerinin sunulması yararlı olacaktır. Ayrıca yazarın/yazarların, çalıştığı birimden ve eğer mümkünse kendi ülkesinden isim bildirmemesi iyi olacaktır. Bu konuda daha fazla bilgi için mükemmel bir kaynak olan **“Day RA. 1998. Bilimsel bir makale nasıl yazılır ve yayımlanır? (Çeviren: Altay GA). 233 Sayfa. TÜBİTAK Yayınları”**na bakılabilir.

Yayın Değerlendirme İşlemleri

SCI-Expanded kapsamında, SSCI ve AHCI kapsamındaki dergi sayısına göre daha fazla dergi vardır. Doğaldır ki bu durum, belirtilen herhangi bir indeks kapsamındaki dergilerde, diğerine göre daha kolay makale kabul edilmesi sonucunu doğurmaz. Bana en çok iletilen ve görüş istenen konulardan biri şudur: **“Sosyal konularda SSCI ve AHCI kapsamına giren dergi sayısı azdır ve bu az sayıdaki dergilerde yayın yapmak zordur, çünkü makalede anlatılan sosyal ve siyasi konular o derginin yayınlandığı ülkenin genel politikasına uymuyorsa, makalenin yayınlanması oldukça zorlaşır, bu konuda ne diyorsunuz?”** u söylenebilir: Bu görüş bazı konular için doğru olabilir ama bunu somut kanıtlarla ortaya koymak zordur. Ayrıca, belirtilen indekslerin kapsamındaki dergiler çok çeşitli konularda makale yayınlıyorlar ve dolayısıyla her konu için yukarıdaki görüşün ileri sürülmesi zordur. Ayrıca bir dergi, örneğin A ülkesinde yayınlanıyor olsun. Bu derginin editörü muhakkak A ülkesinde olacak diye bir kural yoktur; örneğimizdeki derginin editörü B yada C ülkesinden olabilir. Yani dergi editörünün genel siyasi görüşü ile derginin yayınlandığı ülkenin genel politikası uyumlayabilir. Önemli bir nokta da şudur: Her ne kadar bir derginin editörü ve yayın kurulu bir makalenin kabul veya reddedilmesinde karar verici ise de, makale hakkında rapor hazırlayan hakemin görüşü çok önemlidir. Ancak bir dergi editörü ve/veya dergi yayın kurulu üyeleri, sunulan bir makaleyi hakemlere göndermeden de red kararı verebilirler. Bu tip dergiler genellikle hakemleri dünyanın herhangi bir ülkesinden seçebiliyorlar. Bu durum da ayrı bir farklılık ortaya çıkarmaktadır. Örneğin bu çalışmanın yazarı, SCI-Expanded kapsamında olan çeşitli dergilere dünyanın çeşitli ülkelerinden gönderilen birçok makale için hakemlik yapmıştır. Şu güne kadar, eğer bir makale için tarafımdan olumsuz görüş bildirilmişse, dergi yönetimi her zaman bu karara uymuş, aksi bir karar almamıştır.

SSCI ve AHCI kapsamındaki dergi sayısı az bu doğru, yine bu tip dergilerin makale reddetme oranları oldukça yüksektir, sosyal konuları İngilizce olarak anlatmak kolay değildir, bu da doğru. Ama bütün bunlar “bu dergilerde makale yayınlanamaz” görüşünün ortaya çıkmasına sebep olmamalıdır. İyi organize edilmiş bir çalışmada, veriler ilginç bulunup tartışması iyi yapılırsa, yayınlanmaması için bir sebep yoktur. Azimli olursak, yapacağımıza inanırsak başarabiliriz. Yukarıdaki paragrafta anlatılan konudan, **“SSCI ve AHCI kapsamındaki dergilerde yayın yapmak zor ama SCI-Expanded kapsamındakilerde kolaydır”** sonucu çıkmamalıdır. SCI-Expanded kapsamındaki dergilerde genel olarak makale kabul oranları sosyal alanlara göre daha yüksektir (Ama bazı dergiler için değil, örneğin **Nature** ve Science dergilerinde makale red oranları oldukça yüksektir) doğru, ancak durum zannedildiği gibi değildir; bazen bir makalenin kabul aşamasına gelmesi 1 yıldan fazla bir süreyi alabilir.

Editör, yayınlanmak üzere gönderilen bir makaleye hangi yöntemle hakem seçmelidir? Bu çok önemli bir konudur. Editör tek bir yöntem kullanmamalıdır. Öncelikle Editör, kendi ülkesinde ve dünyanın çeşitli ülkelerinde tanıdığı-bildiği, yeterliliğinden şüphe etmediği hakemlere, makaleleri incelenmek üzere fazla düşünmeden gönderebilir. Özellikle fazla sayıda bilimsel disiplinde yayın yapan dergilere doğal olarak çok değişik konularda makale gelebilmektedir. Editör kendi çalışma konusuna uzak ve yabancı olduğu bir konuda karşısına bir makale geldiğinde ne yapacaktır? Birçok yol deneyebilir. Öncelikle konuya yakın olan derginin danışma kurulu üyelerine durumu sorabilir. Uygun bir cevap alamazsa başka yöntemler deneyebilir. Örneğin, eğer editörün bağlı olduğu kurum ISI Web of Science ve/veya diğer bazı uluslararası indekslere üye ise, editör makalenin anahtar kelimelerini kullanarak, daha önce o alanda dünyada kimin ne gibi çalışmalar yaptığını görebilir. Bu uzmanlar arasından birini veya daha fazlasını seçer ve hakem adaylarından onay alarak çalışmayı incelenmek üzere gönderebilir. Önceden hakemden onay almak, muhtemel zaman kayıplarını önleyecektir. Çünkü hakem adayı şehir değiştirmiş, dolayısıyla adresi değişmiş veya emekli olmuş olabilir. Bu durumlarda gereksiz bir zaman kaybı olacaktır. Hakem adaylarından onay istenirken, gönderilecek çalışmanın adı ve özeti de bildirilmelidir ki hakem inceleme yapıp yapmamak için sağlıklı karar verebilsin. Ancak bu noktada bir konuya dikkat etmek gerekir. Sunulan makalenin konusu ile ilgili olarak uzman-hakem aranırken, akademisyenliğe yeni başlamış, belki de akademik hayatındaki ilk yayını yapmış bir araştırmacının ismine de ulaşılabilir. Doğaldır ki böyle bir akademisyenin sunulan bir çalışmayı değerlendirip kararını dergi editörüne bildirmesi kolay olmayacaktır ve zaten bu normal bir durumdur. Bu nedenle, seçilecek hakemin en azından doktora derecesine sahip olmasına dikkat edilmelidir.

SCI-Expanded kapsamındaki bazı dergilerin editörleri veya yardımcıları bana incelenmek üzere makale göndermek istediklerinde her zaman onay istemişlerdir. Gönderilen çalışmayı incelemek üzere kaç hakem seçilmelidir? Bu oldukça tartışmalı bir konudur ve genellikle dergi editörleri veya yöneticileri farklı uygulamalar yapmaktadır. Bazı dergiler tek hakem, bazıları ise 2 - 5 kadar hakem seçmektedirler. Birçok dergi yönetimi 2 hakem seçerek çalışmaktadır. Bu durumda editör çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Her iki hakem de kabul veya red kararı verirse sorun yoktur ancak biri kabul diğeri red kararı verirse editör ne yapacaktır? Bu durumda en doğru karar üçüncü bir hakem seçmektir. Hakemlerin ikisi de çalışmanın yayınlanması için düzeltme istediğinde ve yazar(lar) tüm düzeltmeleri yapıp gönderdiğinde, düzeltmelerin sağlıklı bir şekilde yapılıp yapılmadığına ve makalenin kabul edilip edilmemesine kim karar verecektir? Hakemlerden biri mi, her iki hakem mi, editör mü, yoksa editörle beraber dergi yayın kurulu üyelerimi? Bu aşamada hakemlerden biri red, diğeri kabul kararı verirse ne olacaktır? İşte tüm bunlar çok fazla zaman ve emek kaybına neden olacaktır. Halbuki belirtilen tüm bu işlemlerin yürütülmesinde zaman çok önemlidir. Hatta dergiye gönderilen makale işlemlerinin hızlı yürüyüp yürümemesi, yazarların o dergiye makale gönderip göndermemesinde bile etkili olabilmektedir. Yazarlar, genellikle işlemleri çok yavaş yürüten dergilere pek yayın gönderme eğiliminde olmuyorlar. İşlemlerin hızlı ve sağlıklı yürütülmesi nasıl gerçekleşebilir? Dergi yönetimi editöre tam yetki vermelidir. Editör gönderilen makalelerle ilgili istediği kararı verme yetkisine sahip olmalıdır; bu durum, danışma kurulu üyelerinin karar mekanizması dışında kalacağı anlamına gelmemelidir. Editörün kararsız kaldığı konularda kurul üyelerine danışması normaldir.

Diğer bir nokta ise, yukarıda belirtilen çeşitli nedenlerden dolayı, bana göre tek hakem seçilmelidir. Ancak bu hakemin çok detaylı bir araştırma sonucunda seçilmesi, o alanda bilinen-ta-

ninan bir araştırmacı olmasına, dolayısıyla uluslararası düzeyde yayın ve atıflarının bulunmasına dikkat edilmelidir. Hakem red veya kabul kararı verirse bir sorun yok, düzeltme isterse, yazar düzeltmeleri yaptıktan sonra makale yine o hakeme gönderilir, işlemler daha hızlı yürür ve sunulan makalenin akıbeti hakkında daha hızlı karar verilir. Tüm bu anlatılanlardan şu sonuç çıkarılmamalıdır: **“Dergiye her gönderilen makale için, herhangi bir metodla mutlaka hakem seçilir ve makale kısa bir süre içinde kendisine gönderilir”**. Bu şekilde hareket etmek oldukça hatalıdır. Dergiye her gönderilen makale için hemen hakem tayinine gidilmemelidir. Dergiye gönderilen çalışmalar mutlaka bir ön elemeden geçirilmelidir. Bu ön elemeyi bizzat dergi editörü ve/veya editörler kurulu yada dergi yayın kurulu yapabilir. Gönderilen çalışma, derginin yayın alanına uygun mudur? Yani dergi bu tip çalışmalar yayınlıyor mu? Çalışmanın dil kalitesi nasıldır? Çalışma iyi organize edilmiş mi ve genel olarak bir kalite arz ediyor mu? Dergi editörü veya diğer yöneticileri herhangi bir nedenle uygun bulmadıkları çalışmaları hakeme göndermemeli ve nazik bir dille makale için red yazısını hazırlamalıdır. Her makale için hakem tayin etmek, emek, zaman ve mali kayıplara yol açacaktır ve gereksizdir. Sadece hakeme gönderilebilecek kalitede olan çalışmalar için hakem tayinine gidilmelidir. Makale red oranları her dergi için farklılık gösterebilir. Bazı dergiler makale hakkında karar verme süresini belirli bir zaman dilimi ile sınırlıyorlar. Birçok dergi artık tüm yazışmaları sadece internet üzerinden yapmaktadır. Bazı dergi yönetimleri ise sadece online olarak çalışmaktadırlar. Hakemin e-mail adresine başlığı ve özeti verilen makale için hakemlik yapmak isteyip istemediği sorulur. Hakem eğer hakemlik yapmak isterse, kendisine e-mail ile gönderilen **kullanıcı adı** ve **şifresini** kullanarak ve verilen internet adresine tıklayarak dergi sistemine girer. Burada makalenin tam metnine ulaşabilir ve raporunu yazdıktan sonra, bu sistem üzerinden editöre veya dergi yönetimine ulaştırır. Hakemin önüne gelen ekranda, sunulan makalenin kodu, makale tipi, makale başlığı, makalenin dergiye sunulduğundan itibaren şu anki durumu (yani makale değerlendirme altında mı? v.s.), hakeme makaleyi değerlendirme için yapılan davetin tarihi, hakemin makaleyi değerlendirmeyi kabul ettiği tarih, raporunu göndermek için kaç gün kaldığı, editörün adı ve makalede yazışma yapılan yazarın adı. Ayrıca bazı dergi yönetimleri hakemlere 1 ay boyunca ücretsiz olarak bazı indekslere ulaşabilme imkanı da tanımaktadırlar.

Basılan dergi, tüm danışma kurulu üyelerine, o dergiye hakemlik yapmış uzmanlara ve dünyadaki önemli kütüphanelere gönderilmelidir. Böylelikle dergi sadece yurtiçinde kalmaz, uluslararası bilim dünyasına da sunulmuş olur. Derginin mutlaka bir internet sayfası olmalıdır. Tüm bunlar, dergide yayınlanan makalelerin atıf alma olasılığını arttırır. Dergi editörü ve dergi yayın kurulu üyeleri, dergide yayınlanan makalelerin kalitesinin artması için sürekli bir çaba içinde olmalı, okunması ve atıf alma olasılığı düşük çalışmaları yayınlamaktan kaçınmalıdırlar. Ayrıca, dergi editörü ve dergi danışma kurulu üyeleri belirli dönemler için seçilmeli, bir dergi editörü en fazla 5 yıl görev yapmalıdır. Herhangi bir derginin danışma kurulu üyesi emekli oluncaya kadar listede yer almamalıdır.

Ülkemizde yayınlanan bilimsel dergilerin uluslararası düzeye gelmesi için en büyük yük dergi editörlerine düşmektedir. Dergi editörleri ve dergilerin yayın kurulu üyeleri, bazı konulara çok dikkat ederlerse, yönettikleri dergilerin uluslararası indekslere girmesi çok uzak olmayan bir konu olabilir. Bu konuyu biraz daha açmakta yarar var. Dergi editörü, derginin danışma kuruluna (= Advisory Board), o derginin yayın alanıyla ilgili çeşitli ülkelerdeki uzmanları seçebilir. Dergiye gönderilen makaleleri yine değişik ülkelerdeki bilim adamlarına hakemlik için gönderebilir. Danışma Kuruluna üye seçerken acele edilmemelidir. Önce potansiyel üyeye dergiye sunulan ve onun çalışma alanıyla ilgili bazı çalışmaları hakemlik yapmak üzere

göndermek gerekir. Hakem tarafından gönderilen makale raporlarının kalitesi nasıldır? Rapor zamanında gönderiliyor mu?... v.s. gibi sorulara yanıt aranmalıdır. Eğer dergi yönetimi bu sorulara tatmin edici cevaplar bulursa adayı derginin danışma kuruluna seçebilir.

Yayınlardaki Bazı Maddi Hataların Önlenmesi

Web of Science kapsamındaki dergilerde çıkan yayınlarda bazen adres hatalarına rastlanmaktadır. Bu durum, bir kurum veya ülkeye ait yayınların yanlış hesaplanmasına neden olabilmektedir. Bu durumda şu soru akla geliyor? Bu hatalar nasıl ve kim/kimler tarafından yapılıyor? Bu sorunun cevabı için muhtemel olasılıklar aşağıda belirtilmiştir. Bu hataların olmaması için:

1. Makale ilk olarak herhangi bir dergiye yayınlanmak üzere sunulduğunda çok dikkatli inceleme yapılmalı, alelacele dergiye gönderilmemelidir.
2. Eğer Editör düzeltme isterse, düzeltmeler yapılırken tekrar kontrol yapılmalıdır.
3. Matbaa provası, makaleyi incelemek için son fırsattır. Bu aşamada gözden kaçan bir hata, aynı şekilde yayınlanacaktır. Bu nedenle matbaa provası baştan savma incelenmemeli, çok dikkatli kontrol edilmelidir. Matbaa provası üzerinde yapılacak düzeltmeler, kırmızı kalemle ve dergi editörü veya yardımcısının dikkatini çekecek şekilde yapılmalıdır. Eğer düzeltmeler bilgisayarda yapılıyorsa, yazı tipine girerek düzeltmelerin kırmızı renkte ve büyük puntolarla yapılmasına dikkat edilmelidir. Yani editör veya dergide makale düzeltmelerinden sorumlu kişi, metne baktığı zaman nelerin ne şekilde değiştirildiğini kısa sürede görmelidir.
4. Tüm bunlar doğru şekilde yapılsa bile, makale basıma gitmeden önce, dergi yönetimi tarafından yapılan son kontrollerde veya basım sırasında da hatalar yapılabilir.
5. Makale basıldıktan sonra, makale içeriği o dergiyi tarayan indekslere gönderilmektedir. Özellikle adresle ilgili hatalar bu aşamada yapılabilmektedir. Dünyada ismi birbirine benzeyen üniversiteler olabilmektedir. ISI Web of Science, bu tür hatalar kendilerine bildirildiğinde, bunları sıraya koymakta ve sırası geldiğinde bu hataları düzeltmektedir. Adresin yanlış yazılması ve diğer hatalar, bu aşamada ancak **ISI Web of Science ile iletişime geçilerek düzeltilebilir. Makale sahipleri bunu yapabilir. e-mail adresi için www.isinet.com internet sayfasından yararlanılabilir. Veya direkt olarak ISI'da görevli kişilerle bağlantıya geçilebilir.**

Kaynaklar:

- Asan A. *SCI-Expanded, SSCI, AHCI ve Etki Faktörü (= Impact Factor)*. In :*Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005* ed Yılmaz O, S. 221-263, 2005.
- Cawkell Ae, Garfield E. "Institute for Scientific Information" Chapter 15 of *A Century of Science Publishing*, p.149-160, Ed. E.H. Fredriksson, IOS Press, 2001.
Link: <http://garfield.library.upenn.edu/reversepub.html>
- Garfield E. *The significant scientific literature appears in a small core of journals. The Scientist*. 10 (17), Sept. 17, 1996a.
- Baysal B. *Türkiye'de bilimsel dergiler*. 21. *Yüzyılda bilimsel yayıncılık: Hedefler ve Yaklaşımlar Sempozyumu Kitabı*. S. 6-15, 2002. TÜBİTAK Yay., Ankara.
Link: <http://journals.tubitak.gov.tr/kitap/sempozyum/index.html>
- Day RA. *Bilimsel bir makale nasıl yazılır ve yayımlanır?* (Çeviren: Altay GA). 233 Sayfa, 1998. TÜBİTAK Yayınları, ANKARA.
- <http://www.isinet.com/>
- <http://atlas.ulakbim.gov.tr/> (Bu siteden bazı üniversiteler ve bazı Resmi Kuruluşlar yararlanabilir)
- http://mounier.univ-tln.fr/rcmo/php_biblio/if2001.html

- <http://journals.tubitak.gov.tr/veterinary/abs.htm>
- <http://www.bioreference.net/impact/if2001.htm>
- <http://www.ulakbim.gov.tr/>
- Thomson-ISI Web of Science.
- <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/yayinveatiftarama/siralama>
- <http://sciserv3.ulakbim.gov.tr/wos>
- <http://www.library.hacettepe.edu.tr/sureli/syh.htm>
- <http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2004/Methodology.htm>
- <http://www.yok.gov.tr>
- <http://ed.sjtu.edu.cn/rank/2004/Methodology.htm>
- <http://ma-yue.net/study/archives/204>
- http://www.thomson.com/cms/assets/pdfs/corporate/2005_annual_rpt/AR05_Full.pdf
- <http://www.jssm.org>
- <http://www.thomsonscientific.com/cgi-bin/jrnlst/jlsubcatg.cgi?PC=D>